

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Dr. Fejérpataky László, a Széchenyi Országos Könyvtár igazgatója a berlini történelmi kongresszuson. A történelmi tudományok IV. nemzetközi kongresszusán, mely folyó évi augusztus 6—12. napjain tartott meg Berlinben, könyvtárunk képviselőjében dr. *Fejérpataky* László udvari tanácsos, igazgató jelent meg, a kit a kongresszuson nagyszámban összegyűlt szakemberek bizalma a díszelnökök sorába emelt. A kongresszus lefolyásáról *Fejérpataky* igazgató folyóiratunk jövő számában fog részletesen beszámolni.

Récsei Viktor †. A bibliográfia hazai művelőinek sorából ismét kidőlt egy serény munkás, *Récsei* Viktor, a benczés-rend pannonhalmi központi könyvtára egykori igazgatójának október 14-én bekövetkezett elhunytával. Alig 50 éves volt, midőn őt a halál elragadta. Vele irodalmunknak egy buzgó művelője szállt sírba, a ki mert a specializálódás korszakában egyetemességre, a polyhistor munkakörére vágyott, egyetlen szakba sem tudott kellőképp elmélyedni. Sokfelé ágazó működésének bibliografiai részéből következő önálló köteteit említjük fel: A kassai püspökségi könyvtár kodexei-nek és inkunabulumainak jegyzéke, Budapest, 1891. *Brevis historia archivii archi-abbatiae O. S. B. de Monte Pannoniae, Veszprém, 1896.* Írás és könyv hajdan és most, Győr, 1899. s végül legterjedelmesebb dolgozatát, *Ősnyomatványok és régi magyar könyvek a pannonhalmi könyvtárban*, Budapest, 1904. Még csak azt említjük, hogy régebben folyóiratunk munkatársa is volt s az 1894—96. időközben több dolgozata jelent meg e helyt.

A Széchenyi Országos Könyvtár tisztviselői tanulmányúton. A M. N. Múzeum utazási alapjából a nmélt. vallás- és közoktatásügyi minisztérium jóváhagyásával az 1908. évben *Kereszty* István ör a velencei, bolognai és firenzei zenekönyvtárakat, *Kováts* László segédőr a baseli, berni és zürichi könyv- és levéltárakat, dr. *Gulyás* Pál segédőr pedig a párisi, londoni és bruxellesi közkönyvtárakat s bibliografiai intézményeket tette tanulmány tárgyává. Ez utóbbit a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa is kiküldte a párisi és londoni népkönyvtári ügy tanulmányozására.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének 1908. évi közgyűlése Szombathelyen folyt le október 11-én, nagyszámú közönség jelenlétében. A közgyűlést dr. *Wlassics* Gyula elnök nagyszabású beszéddel nyitotta meg, mely a társadalmi evolúció szempontjából világítja meg a kulturpolitikai problémák hosszú sorát. A mély gondolatokban

bővelkedő beszédből álljon itt annak folyóiratunkat közvetlenül érdeklő része, mely a hazai könyvtárügy reformjáról szól:

»Sok ironok elmékedéseit olvastam — úgymond — az úgynevezett szabad tanítás vagy iskolán kívül eső tanítás eszközeiről és azt tapasztaltam, hogy csaknem mindenki elismerte, hogy az iskolán kívül folyó tanítás, vagy inkább tanulás leghatalmasabb eszköze, sőt ennek gerincze a könyvtár. Ki ne ismerné közülünk *Pelissonnak* azt az állítását, hogy könyvtár nélkül az iskolán kívül adott tanításnak nem lehet sem teljessége, sem állandósága. *Carnegiének*, a nagy amerikai meczenásnak következő jelszava pedig szállóigévé vált: »Mi a legjobb, legnagyobb ajándék, a mit a köznek adhatunk? Legelsőbbben is a közkönyvtárak«.

Nem kell bizonyítani, hogy a legsikerültebb szabad tanítás is úgy, mint minden tanítás is végeredményben csak tanulni, »olvasni tudni« taníthat. Ha mi az iskolán kívül eső tanítás szervezetét a maga egészében akarjuk megoldani: »Akkor a hazai könyvtárügyre kell első sorban a legnagyobb figyelmet fordítani és a legerélyesebb lépéseket megtenni«.

A Magyar Minervában olvasható az eddig létező könyvtárak elég szép száma.

Hogy a mi kimutatott könyvtáraink minő jellegűek, az osztályozás ezen doktrinális kérdésébe nem bocsátkozom. Az angol-amerikai »Public-library« típusa igazolja, hogy a tudós és közkönyvtárak összeolvadása kezd uralkodóvá lenni. Annyit azonban bátran mondhatok és ebben legjelesebb szakférfiaink véleményének adok kifejezést, hogy Magyarországon ma a legtöbb könyvtár jelentékeny reformra szorul. Vagy a nyilvánosság jellegét nélkülözi, vagy a könyvkészlet, vagy az olvasóhelyiségek berendezése nem elégíti ki a jogos igényeket.

Feltűnő mindenesetre, hogy önálló állami könyvtár, mint ezt *Fraknói* Vilmos is hangsúlyozta, Magyarországon nem létezik. Sem a múzeumban levő Széchényi-könyvtár, sem az akadémiai könyvtár, sem az egyetemi vagy műegyetemi könyvtár nem olyan önálló állami könyvtár, a minők például 16 olasz városban már léteznek.

Fölmerült már többször egy nagy nemzeti könyvtár alapításának szükségessége, melyben a budapesti négy nagy könyvtár egyesítették.

Annyi bizonyos, hogy az ily központosított nagy könyvtár, esetleg az ő fiókkönyvtáraival, könyvkiadóhelyeivel és fiókolvasótermekkel, sok előnyt egyesítené magában.

Egyelőre — szerény nézetem szerint — nagy haladás lenne, ha a Nemzeti Múzeum építkezésével egyidejűleg a múzeum könyvtára eddigi szűk keretéből általános nagy könyvtárrá alakíttatnék.

Nem győzöm eléggé ajánlani, bár tudom, hogy nehézségbe ütközik, a vidéki városokban létező különböző könyvtárak egyesítését egy nagy városi közkönyvtárba. Ennek lelkes harczosa *Ferenczi* Zoltán tisztelt tagtársunk. Meg kell azonban jegyezni, hogy erre az egyesítésre kényszereszközök nem igen alkalmazhatók, csak a célszerűség értékének okos fölismerése lehet itt döntő.

Habár igaz, hogy a tanács működésén kívül jelentékeny számú földmives- és iparos-könyvtárral rendelkezünk, mégis igen sok községben nincs semmiféle könyvtár.

Most, midőn a közoktatásügyi kormány az iskolán kívül eső oktatás ügyét a maga egészében föl akarja karolni, midőn a legkisebb falut is be akarja vonni a felnőttek oktatásának szervezetébe, természetes, hogy nélkülözhetlenné válik az, hogy az a falu, melyben iskolán kívül eső tanítást szerveznek, könyvtár nélkül ne maradjon.

Az úgynevezett szabad vagy iskolán kívül eső tanítás eredményei könyvtár nélkül csaknem teljesen megbiusznak.

Nekünk, uraim, a könyvtárak szövetségének, első sorban alapszabályszerű köteletségünk a propaganda szerepét betölteni és ezért erélyvel kell közrehatni azon fölfogás életreállításában, melynek néhány tagtársunk is kifejezést adott, hogy minden község úgy gondolkozzék a könyvtár létesítéséről, a mint gondolkozik a népiskola fölállításának szükségességéről. Az ily közfelfogás megteremtésének munkájában résztvenni a mi köteletségünk első sorban.

Az országnak minden vidékét képviseljük. Az ország minden vidékén szálljunk síkra ez elv érvényesüléséért. Kitartó munkával a közvélemény végre is megtermékenyíti e gondolatot. Ha pedig a társadalom, a község, a megye nem lenne képes köteletségét teljesíteni: akkor nekünk nem szabad azon igazság hirdetése elől sem elzárkóznunk, hanem nyíltan ki kell mondanunk, hogy az iskolán kívül eső tanítás nagy országos szervezetében a könyvtárak ügyét a törvényhozásnak biztosítania kell, mert a legtökéletesebb iskolán kívül eső tanítás is a legteljesebben kifejtett könyvtárszervezés nélkül kockázatos munkát jelentene.

Nagy igények ezek! Pedig ne feledjük, hogy az iskolán kívül eső tanítás országos szervezetével párhuzamosan arról is kell minél előbb gondoskodni, hogy félmilliót meghaladó iskolaköteles népiskola nélkül ne maradjon és a népiskolában a túltömöttség ne akadályozza a tanítás, de főleg a nevelés lehetőségét. Azért állítom leplezetlenül előtérbe mindezeket a nagy föladatokat, hogy a magyar társadalom minden rétegét átjárja az a tudat, hogy az elérkezett az idő, hogy közéletünket a kultúra kérdései vezessék és ne csak a közoktatásnak közigazgatási és politikai természetű törvényjavaslatai, de a nép műveltségi fokát valóban emelő tényezők iránt is tanusítson a magyar társadalom igazi, mély érdeklődést.

A nagy tetszéssel fogadott elnöki megnyitó után a közgyűlés a napirend tárgyalására tért át s az Országos Tanács és Főfelügyelőség évi jelentéseit, valamint a Tanács számadásait tudomásul véve, áttért *Katona* Lajosnak az inkunabulumok összeírása s *Gerecze* Péternek a Műemlékvédő Egyesület megalakítása ügyében a tavalyi közgyűlés elé terjesztett indítványaira. Az utóbbinak érdemleges tárgyalása a Műemlékek Országos Bizottsága javaslataira halasztást szenvedett, az ősymotatványok összeírása tárgyában pedig a főfelügyelőség intézkedései tudomásul vétettek. Dr. *Katona* Lajos a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének tavaly Pécselt tartott köz-

gyűlésén tudvalevőleg indítványt terjesztett elő a magyarországi inkunabulumok egyetemes jegyzékének összeállítása s kiadása tárgyában. A közgyűlés kimondotta, hogy e jegyzék kiadását szükségesnek találja s a jegyzék kibocsátására a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségét, mint a hazai könyvtári ügynek erre illetékeesebb fórumát, kéri föl.¹

A főfelügyelőség 1907. december hó 20-án 1063. sz. alatt felterjesztést intézett ez ügyben a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz, hangsúlyozván, hogy e jegyzék kiadását a maga részéről is sürgősen szükségesnek találja, s egyben megtoldandónak azzal, hogy nemcsak az inkunabulumok, hanem a középkori kódexek jegyzéke is összeállítandó, mert ez legalább is oly jelentőségű, mint az ősnymtatványok katalógusa. A végrehajtást illetőleg a főfelügyelőség a következő véleményt nyilvánította :

1. A munkálatnak nemcsak az állami és állami felügyelet alatt álló gyűjteményekre, hanem az összes hazai könyvtárakra (beleértve az egyháziakat is) ki kell terjeszkednie.

2. Az időhatár úgy az inkunabulumoknál, mint kódexeknél nem a XV. század vége, hanem speciális magyar viszonyainknál fogva a mohácsi vész éve : 1526.

3. A nagy munkálat eredményessége érdekében szükségesnek tartja a főfelügyelőség, hogy évi tiszteletdíjjal egy könyvtári szakmegbízott alkalmaztassék, a ki az 1908. évben az összeírást megkezdi. A szakmegbízott személyét a főfelügyelőség *Varju* Elemér m. nemzeti múzeumi I. oszt. segédörben jelöli ki, mint olyat, a ki e feladatra kiváltkép alkalmas szakember.

Az előadottak alapján a főfelügyelőség arra kérte a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumot, hogy *Varju* Elemért az 1908. évtől kezdődőleg az előadott cél megvalósítása érdekében szakmegbízotti minőségben alkalmazni s a további teendőkre nézve a főfelügyelőségnek felhatalmazást adni méltóztassék. *Varju* Elemér folyó évi márczius havában a Kassai Múzeum miniszteri biztosává nevezetvén ki s mint ilyen április havában Kassára költözvén, az inkunabulumok és kódexek összeírásának ügye emiatt halasztást szenvedett, a megállapodás azonban az, hogy *Varju* Elemér, mihelyest a Kassai Múzeum adminisztratív s egyéb hivatalos ügykezelésének legsürgősebb teendőin túlesik, a szóban forgó megbízást megkapja s hozzálát a jegyzékek elkészítéséhez.

A tavalyi indítványokra vonatkozó jelentések tudomásul vétele után a szövetség néhány jelentéktelen pontban módosította szervezeti szabályzatát s ennek alapján 1909-től kezdődő öt évi időtartamra megválasztotta a Szövetség tisztikarát s az Országos Tanácsba küldendő 20 tagot. Elnökké közfelkiáltással ismét dr. *Wlassics* Gyulát, alelnökké az ő javaslatára gróf *Teleki* Sándort és *Thaly* Kálmánt, titkárrá és előadóvá *Mihalik* Józsefet, jegyzővé

¹ Meg kell jegyeznünk, hogy az inkunabulum-katalógusnak kiadására dr. *Gulyás* Pál »Előmunkálatok Hain Ősnymtatvány-jegyzékének új kiadásához« cz. dolgozatában, mely folyóiratunk 1906. évfolyama 1—6. lapjain jelent meg, már felhívta az erre leghivatottabb fórum, a főfelügyelőség figyelmét, de felszólalása annak idején hatás nélkül maradt.

pedig dr. *Gulyás Pált* választotta meg, a ki *Mihalik* gyöngékedése folytán az ideai közgyűlésen az előadói tisztet is betöltötte. A húsz tanácsstag közül 17 eddig is választott tagja volt az Országos Tanácsnak, a kikhez még *Apáthy István*, *Csánky Dezső* és *Katona Lajos* került újonnan hozzá.

A közgyűlésen szokásos tudományos előadást ezúttal dr. *Szendrei János* tartotta, Magyarország régi váairól.

Végül a Szövetség elhatározta, hogy jövő évi közgyűlését *Nagyenyeden* fogja megtartani.

A nemzetközi bibliográfiai értekezlet lefolyásáról Guido *Biagi*, a firenzei könyvtár igazgatója részletesen számol be az olasz közoktatásügyi kormányhoz intézett s a *Rivista delle biblioteche e degli archivi* ez évi 7—8. számaiban közzétett jelentésében. Talán nem lesz érdektelen e jelentés nyomán olvasóinkat is tájékoztatni a július hó 10. és 11. napjain Bruxellesben megtartott bibliográfiai értekezlet eredményei felől, melyek alapul fognak szolgálni az 1910-ben tartandó nemzetközi könyv- és levéltárnoki kongresszussal kapcsolatban megtartandó könyvészeti kongresszus tárgyalásainak.

Az értekezletet, melyen hazánkból csupán *Mandello Gyula* volt jelen, *La Fontaine* szenátor nyitotta meg július 10-én féltizenegy órakor, *Descamps* báró kultuszminiszter s számos meghívott vendég jelenlétében. Ezután Paul *Otlet* terjesztette elő *La Fontaine*-nel közösen megszerkesztett munkálatát a bibliográfiai kérdések jelen állásáról, melynek során fejtegette azon anyag jelentőségét, mely a British Museum-nak 1899-ben befejezett nyomtatott katalógusa, a párisi Bibliothèque Nationale által megindított s ma már 32. köteténel tartó katalógus, a washingtoni Library of congress 1901-ben megindított katalógusa, a porosz könyvtárak közös katalógusa s az inkunabulumoknak egész Németországra kiterjedő lajstroma révén a tervezett egyetemes bibliográfiai repertoriumba feldolgozható. Ezenkívül rámutat arra a jelentékeny adathalmazra, melyet a londoni *Royal Society* International catalogue of Scientific Literature című kiadványában 32 nemzet közreműködése segélyével a matematikai, fizikai s természetrajzi tudományok évi terméséről tesz közzé. Végül felsorolja az utóbbi években tartott különböző tudományos kongresszusokon elhangzott óhajokat, melyek a könyvek csereviszonyainak megkönnyítését s a bibliográfia és dokumentálás egyöntetű rendszeresítését hangoztatják.

Ez újabb tények csoportosítása után szerzők annak kimutatására térnek át, hogy a nemzetközi együttműködés az országok nagy részében lehetővé van téve a nemzeti könyvtárak létesítésével, melyek az illető ország sajtótermékeinek megőrzését tartják hivatásuknak s nagyrészt köteles sajtótermékekben részesülnek.

Ezután szerzők a világ nyomtatvány-termelését igyekeznek megállapítani, természetesen nem ténybeli adatok, hanem valószerű következtetések alapján. Szerintük napjainkban mintegy 150.000 új könyv s 4—6 százezer folyóirat-cikk jelenik meg évente a föld kerekén. Az 1900 előtti összes termelés legkevesebb 10 millió könyvre s 15 millió cikkre tehető. A könyvnyomatás feltalálása óta a bibliográfiai termelés geometriai arányokban növekedett. Az

első század végéig csak 42.000 mű látott napvilágot; de a második század alkonyán ez a szám 617.000-re szökkent; a harmadik század végéig két millió kötet jelent meg, míg a XIX. század az előző három század együttes termésének négyszeresét produkálta. Szerzőink e föltevéseket az egyes országokról fennálló kimutatások adataiból következtetik ki. A francia könyvtermelés pl. 1838-ban 6303 művet tett ki, 1905-ben pedig 12.416-ot. A német nyelvű sajtótermékek száma 1870-ben 10.000 kötetre rugott, az elmúlt évben pedig 30.000-re. Ha pedig valamely külön tudományágat tekintünk, mint pl. az állattant, azt tapasztaljuk, hogy 1700-tól napjainkig 400.000 mű jelent meg, a miből 100.000 az utolsó tíz évre esik.

Mindettől elkülönítendő a napilap-termelés, mely az egész föld kereségén 50.000-re tehető, a miből 21.000 Amerikára esik, napi 20 millió példányszámmal.

Ebből látható, mily hatalmas funkciója a társadalmi szervezetnek a könyvnyomtatás. Az északamerikai Unióban a grafikai iparágak 185.000, Németországban 250.000 egyént foglalkoztatnak. A 26 ezer amerikai nyomdász-műhelybe fektetett tőke másfél milliárd, az évi termelésük értéke két és fél millió frankra rug. A francia sajtótermékek kivitele évenként 75 millió frankra, a németeké pedig 100 millió frankra rug.

Ép oly csodálatosak a termeléshez szükséges gépek változatossága s tökéletessége. Gépekkel öntik a betűket, szedik, javítják, stereotipizálják a szöveget, nyomtatják, hajtogatják, fűzik az íveket, bámulatra méltó gyorsasággal. A Lanston-Monotype segélyével óránként 12.000 betűt szedhetünk ki; a Marinoni rotációs gép 50.000 ív nyomására képesít egy óra alatt, még pedig hét színben. Vannak amerikai könyvkötőgépek, melyek segélyével naponként 20.000 kötetet láthatunk el vászon- vagy papírfödéllel. Ily segítőeszközök mellett nem túlzás szerzők állítása, hogy tíz szedő s öt gépmester naponként annyi munkát végez most, a mennyire a középkori klastromokban 300.000 fródiák sem lett volna képes!

A nagy nemzeti könyvtáraknak, melyek az egyre nagyobb arányokat öltő tevékenység gyümölcseinek elraktározására hivatvák, közbenjáró közegekre lesz előbb-utóbb szükségük, melyek a raktárt használni kívánókat kalauzolják, útbaigazítják.

Ez a közeg az okmányoló hivatal (office de documentation) volna, mely egy-egy tárgy egész irodalmát közvetítse az érdeklődőnek.

E hivatal, mely univerzális jellegre törekednék, Bruxellesben már létesült, végczéljául az egyetemes könyvészeti jegyzék elkészítését tűzte ki, az összes nemzetek összeműködésével. Az összeműködés kivitelére szerzők a különböző államok közt egy olyan nemzetközi szövetség alakítását ajánlják, a minők már is létesültek pl. a szerzői jog védelmére, vagy a vasúti szállításra. S a szövetségbe ne csupán az államok képviselői, hanem az egyes tudományos intézetek, egyesületek s szerzők is beléphessenek.

Az első nap délutánján a vendégek a bruxellesi bibliográfiai intézet berendezését s anyagát tekintették meg ugyancsak *La Fontaine* és *Otlet* magyarázatai kíséretében.

A második nap délelőttjén az egyes nemzetek vagy intézetek kiküldöttei számoltak be a bibliográfia terén kifejtett munkásságukról; így *Fieid* a zürichi Concilium bibliographicum-ról, *Sébert* a párisi Bureau bibliographique-ról; *De Poller* a fényképészeti dokumentálás nemzetközi intézetéről, *Naetebus* a porosz könyvtárak összesített jegyzékéről stb. A délutáni ülés a dokumentálásra alakítandó nemzetközi szövetség tervezetét tárgyalta, melyet a belga kormány a maga részéről elfogadott s a többi nemzetek elé fog terjeszteni.

A tervezetre vonatkozó határozati javaslat szövege a következő:

»Tekintve, hogy módunkban áll a bibliográfiát s dokumentálást nemzetközi mód- és rendszerekkel rendezni; tekintve, hogy e célból már nemzeti intézetek alakíthatók, vagy már léteznek fejleszthetők s hogy e hivatalok közt állandó s nemzetközi összeköttetések létesíthetők; tekintve továbbá, hogy a kiadványok s okmányok csereviszonyát fejleszteni kell:

az értekezől fölhívja a belga kormány figyelmét a nemzetközi bibliográfiai intézet által kidolgozott tervezetre egy »Nemzetközi bibliográfiai s okmányoló szövetség« alakítása érdekében: s azon óhaját fejezi ki, hogy a belga kormány a kezdeményezést magára véve, terjesztsze e tervet a többi kormányok elé.«

A határozati javaslat egyhangú elfogadása után az értekező megalkototta a nemzetközi bibliográfiai és okmányoló kongresszus védnökségét, melynek elnökévé közfelkiáltással Andrew *Carnegie*-t választotta meg. S

Vramecz Antal Króniká-ja. *Vramecz* Antal zágrábi kanonoktól két szlovén (= mai zágráb-varasdmegyei kaj-horvát nyelv) nyelvű nyomtatvány maradt ránk. Mindkettő *Manlius* János nyomtatójából került ki. Az egyik műnek »Postilla« a címe (lásd részletesen M. Könyvszemle 1906. 286. l.). E mű Varasdon jelent meg 1586-ban s a horvát szakirodalomnak eddig öt példányról van tudomása (v. ö. *Kláić* lejjebb említendő művét XLVI. lapon). Ez öt példány közül az egyiket a gyöngyösi ferencziek könyvtára őrzi. Nekünk tudomásunk van egy hatodikról is. A pécsi püspöki könyvtárban a katalógus szerint szintén van egy »Postilla«, de ottlétem alkalmával nem tudták előadni. — *Vramecz* másik műve a »Kronika vezda znovich zpravliena . . . Stampane v Lublane po Juane Manlius, leto M. D. LXXVIII.« Ebből a műből eddig csak két példány ismeretes, egy teljes Laibachban és egy csonka Zágrábban. A laibachi példányból adta ki *Vramecz* e művét *Kláić* Vjekoslav a zágrábi akadémia »Monumenta« volum. XXXI. Scriptores V. kötetében. A kiadáshoz 52 lapon terjedelmes bevezetést írt *Vramecz*ről, sok becses új adattal. E bevezetésben azonban sajnosan nélkülözzük annak kimutatását, hogyan viszonylik *Vramecz* a korabeli magyar krónika-írókhoz. *ch.*

Modern könyvtári vasállványok. Szinte egyidejűleg két modern vasállvány-rendszerről szóló prospektus érkezett szerkesztőségünkhöz, melyekre ezennel felhívjuk olvasóink figyelmét. Az egyik a strassburgi Lipman-féle rendszert mutatja be a legkülönbözőbb alkalmazásban, a magánember szerény könyvespolcától az építendő berlini királyi könyvtár gigászi raktáráig. E rendszernek, mely Németországban szinte közkezdveltségnek örvend, szerkezete a következő. A tulajdonképeni állványt hornyolt fogasrudakkal ellátott vas-

oszlopok alkotják, melyek alsó részéhez egy szélsebb, egyúttal hágsóul szolgáló betét van szilárdan odaerősítve. A régimódi faállványok tömör hátlapját itt vertikális vaspléhlemezek helyettesítik, melyek sajátos szerkezetükkel egyúttal arra is szolgálnak, hogy támpontot nyújtsanak a mozgó polczbetéteknek s fokozzák azok könnyű elmozdítását. Szabadon álló állványoknál egy-egy oszlop négy fogazott vasrúddal van ellátva s ekként minden oszlop négy irányban felhasználható. Az oszlopok egyúttal a raktáremeletek súlyának hordozására is felhasználhatók, ami az építkezési költségeknél tetemes megtakarítással jár. A Lipman-rendszerű raktáraknál ugyanis ekként nemcsak a külfalak vastagsága csökkenthető, hanem az által, hogy az egyes könyvemeleteket az eddigi vastag boltozatok helyett az állvány vaskereteibe illesztett fődémszerkezetekkel pótolják, az épület magassága is redukálódik. A strassburgi könyvpolcgyár nemcsak szabadon álló egy- és kétoldalú vasállványokat, de üveges, fa- vagy vasszekrényeket, továbbá gördülő redőnyökkel lezárható tűzmentes szekrényeket is készít Lipman rendszere felhasználásával. Ez utóbbiak kéziratok s becses nyomtatványok megőrzésére, az üveges szekrények pedig kiállítási czélokra alkalmasak. Ugyancsak a strassburgi gyár állítja elő a dr. *Franke* és dr. *Molsdorf* által szerkesztett cédulakatalógus-tartályokat s az elhelyezésükre szolgáló rekesztékeket is, valamint a térképek elhelyezésére szolgáló szabadalmazott szekrényeket.

Kevésbé sokoldalú munkásságról szól a Schlick-gyár prospektusa, mely dr. *Erdélyi* Pálnak, a kolozsvári tudományegyetem könyvtárigazgatójának szabadalmazott könyvállvány-rendszerét ismerteti. E rendszer a Lipman-féle s a Wenker-féle rendszerek önálló s praktikus kombinációjából áll, melynek részletes leírása a prospektus szerint a következő:

A szétszedhető vasállvány két vagy több egymástól körülbelül 1·0 méternyi távolságban felállított fogazott oszlopból s az ezek között feljebb vagy lejjebb helyezhető polczokból áll.

Az említett oszlopok mindegyike 4 darab összeszegecselt fogazott szögvasból készül és alul a padlóhoz, felül pedig a fődémtartóhoz van erősítve.

A polczok 2—2 oldalalmezéből és az ezeket összekötő bádoglemezfenékből állanak. Az oldalalmezekre fent egy csap van ráerősítve, a mely csap beleillik az oszlopok fogazatába. Minden polcz két ilyen csap segítségével függ az oszlopokon s önsúlyánál fogva az oszlop sarokvasának rövidebb szárához támaszkodik. Ha egy polcznak fel- vagy lefelé való áthelyezése szükséges, úgy azt alul kell megfogni és kissé kifelé húzni, miáltal az a fogak közül könnyedén kiemelkedik s akkor a tetszés szerinti helyre beállítható.

A kis csapok szívós sárgarézből készülnek, a vasoszlopok a rozsdásodás ellen rézzel vagy sárgarézzel galvanizáltak, az oldalalmezek pedig háromszoros olajfestéssel láttatnak el.

A fenék vékony bádoglemez, mely mindkét hosszoldalán lefelé van behengerelve, miáltal merőleges vastagsága körülbelül 1 centiméter. A fenéklemek hordképessége — csekély súlyuk daczára — ezáltal nagyobb mint 3 cm vastag fadestaké. E fenéklemek mindkét végükön az oldalalmezek merőlegesen áthajtott részére vannak rátolva és a behengerelt részek által tartva.

A kvart- és folio-könyvek számára az oldalmezekre egymás mögé helyezett kettős fenéklemezek lesznek rátolva, úgy hogy a hordképesség a vastagság növelése nélkül kétszeres lesz. Szükség esetén a polczok fafenékekkel is készíthetők.

Minden oszlop négy-négy polcz tartására szolgál, minthogy ugyanazon oszlopra jobbról és balról, elülről és hátúlról is akaszthatók be a polczok.

Egyik előnye ezen könyvtári állvány-szerkezetnek az is, hogy az oszlopok kis térfogatuknál fogva csak igen kis felületeket nyújtanak a por lerakódására, azonkívül a kettős oszlopok alkalmazása esetén az egymás mögötti polczok oly közel érnek egymáshoz, hogy ezáltal az igénybe vett tér a minimumra redukálódik.

Másik előnye ezen szerkezetnek még, hogy a polczok a rajtuk lévő kötetekkel együtt igen könnyen kiemelhetők, ennél fogva a könyvek leporolása alkalmával egyáltalában szükségtelen a köteteket egyenkint levenni, hanem azok a polczokkal együtt kiemelhetők és leporolhatók, mely körülmény nagyobb könyvtáraknál nagy munkamegtakarítást jelent.

Minthogy a könyvtár-állvány egészen vasból készül, ennél fogva a legnagyobb mértékben tartós; hogy pedig a könyvek a súrlódás folytán ne kopjanak, a polczok felső lapja sima zománczal vonatik be.

Miután a polczok a könyvek leszedése nélkül egyetlen személy által könnyen 1-8 centiméternyire feljebb vagy lejjebb állíthatók, úgy nemcsak mindenkor a legkisebb térközfelhasználható ki a legalkalmasabban, hanem ez idő- és munkamegtakarítással is jár.

E vasállványzat különösen új könyvtárak raktárrendszerű építkezéseinél alkalmazható, a mennyeiben a fogazott oszlopok egyszersmind a mennyezetet is hordhatják. A közbenső fedémek ily esetben reczés drótüvegből (ca 15 milliméter vastag) készülhetnek és miután az ezeket hordó tartók csak minden oszlopnál alkalmaztatnak s szintén + alakú keresztmetszettel bírnak, ezek magassága a könyvpolczok elhelyezésénél helyet nem von el.

A fenéklemezek csupán 1 centiméter vastagságánál fogva minden egyes polcznál a fapolczokkal szemben $1\frac{1}{2}$ —2 centiméter, tehát minden félmeletnél mintegy 10—14 centiméter magasságot takarítunk meg; 2-3 méter magas félemeleteket felvéve, 3 centiméter erős fapolczok esetében 7 polcz helyezhető el s így a vapolczok esetében $7 \times 2 = 14$ centiméter a megtakarítás, vagyis a félemeletek magassága az utóbbi esetben 2-16 méter. A magassági megtakarítás tehát 6%.

A magasságok bármely más rendszernél el nem ért ilyenén kihasználása új könyvtárépítkezéseknél jelentékeny építési költségmegtakarítással jár.

Azonkívül az eddigelé nélkülözhetetlen volt fellépő rudak teljesen feleslegesek, mert 2-16 méter magasságnál a könyvek még egészen jól elérhetők, az oktáv-polczok pedig a kvart-polczok felületénél ca 10 centiméterrel hátrább vannak, miáltal az egyes állványok közti út megszűkíthető és evvel egy további, az épület mélységében elérhető helymegtakarítás jár. A féltengelytávolság tehát 2-1 méter helyett 1-85 méterre is vehető, a mi 12% megtakarítást jelent az épület mélységében.

Ezen szerkezet alkalmazása által tehát a nélkül, hogy a könyvek nyílt tere, az utak kényelme vagy a világosság csökkenne, valamely raktárépítkezésnél körülbelül 16% térbeli megtakarítás érhető el.

Az ezen rendszer szerint eddigelé készített és készülő nagyobb könyvtári berendezések a következők: Budapesten: A kir. tudományegyetem jogi karának könyvtára 11,000 kötet számára, a királyi József-műegyetem könyvtára 250,000 kötet számára. Kecskeméten: Városi könyvtár 18,000 kötet számára. Pápán: Református főiskola könyvtára 19,000 kötet számára. Békésgyulán: Gimnáziumi könyvtár 4600 kötet számára. Szegszárdon: Tolnavármegyei múzeum könyvtára 7500 kötet számára. Szombathelyen: A Vasvármegyei kultúregyesület könyvtára 23,000 kötet számára. Kolozsvárott: Erdélyi múzeum és tudományegyetem könyvtára 400,000 kötet számára.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdákknál 1908. évi szeptember 1-től október 31-ig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Budapest:

- **Arpád kny. (Kronstein és Téri kny.) VII. Valero-utca 9.
- Auer József és Auer Józsefné szül. Guttman Ruchel (Róza). VI., Dalszínház-utca 10.
- **Bárd Mór. VII., Jósika-utca 25.
- **Benes Sándor. VI., Dávid-utca 4.
- Bruck Ferenc és neje. VI., Nagymező-utca 6.
- Graflkai intézet és számlakönyvek gyára r.-t. VII., Nagydíófa-utca 11.
- *Házai hírlapkiadó r.-t. V., Honvéd-utca 10.
- Klein Simon és Grünwald Béla. VII., Wesselényi-utca 11.
- **Magyar hírlapkiadó r.-t. V., Honvéd-utca 10.
- Manheim Ignác és Schmiedl Jakab (Közkereseti Társaság). VII., Wesselényi-utca 49.
- »Petőfi« ujság-, könyveladó és hirdetési vállalat (A. Pesti Alfréd). VII., Kertész-utca 76.
- **Spitzer Márk. VIII., Bérkoosis-utca 16.
- **Székely Béla. VII., Aréna-út 19.
- Vágó Ignác. VIII., Baross-utca 47.
- Völgyesi Márk és Abraham Leó. VII., Dob-utca 16.

Fiume:

- **Unio kny. (Hegyi Jenő kny.)

Galánta:

- Neuschloss Jakab.

Gyulafehérvár:

- Izsák Lázár.

Hódmezővásárhely:

- **Vásárhelyi híradó kny. (Tabacsák Győző és Kenéz Sándor kny.)

Kaposvár:

- *Szalai Ferencz.

Máramarosziget:

- *Máramarosi Független Ujság kny.

Nagykanizsa:

- **Hartmann János.

Nagyvárad:

- Ifj. Csávás Gyula.

Nyirbátor:

- Weisz Ignác.

Pozsony:

- **Richter Károly.

Szeged:

- *Bruckner Dezső.

Szekszárd:

- **Arva I.

Temesvár:

- **Csirovits Toma. Délmagyarországi kny.
- Wettel Ferencz. Délmagyarországi kny.

Topolya:

- **Gaál István.

Vinga:

- Heinrich Károly.